

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ
ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ»**

Студента 2 курсу, 8м групи,
спеціальності «Право»,
спеціалізації «Правове забез-
печення безпеки підприємницької
діяльності»

Булаха Олега
Віталійовича

Науковий керівник
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових
дисциплін

Корягина Анжела
Миколаївна

Гарант освітньої програми
кандидат юридичних наук,
професор

Крегул Юрій
Іванович

Київ-2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	6
1.1. Дисциплінарні правопорушення на підприємстві.....	6
1.2. Адміністративні правопорушення на підприємстві.....	12
1.3. Кримінальні правопорушення на підприємстві.....	17
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ РІЗНИХ ВИДІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	24
2.1. Організаційно-правові засади попередження дисциплінарних правопорушень на підприємствах.....	24
2.2. Організаційно-правові засади попередження адміністративних правопорушень на підприємствах.....	27
2.3. Організаційно-правові засади попередження кримінальних правопорушень на підприємствах.....	32
РОЗДІЛ III. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	42
3.1. Основні недоліки правового регулювання попередження правопорушень на підприємствах.....	42
3.2. Напрями вдосконалення законодавства про попередження правопорушень на підприємствах.....	45
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	52

ВСТУП

Організаційно-правові засади попередження правопорушень на підприємствах в умовах ринкової економіки є вагомим компонентом національної безпеки та конкурентоспроможності країни. Захищеність економічних інтересів підприємств забезпечує їх стале функціонування та розвиток, сприяє зростанню економіки, формуванню здорового конкурентного середовища та передумов для залучення інвестицій. Одним із головних завдань будь-якого сучасного підприємства є його безпека, а її забезпечення певною мірою залежить від держави, оскільки саме держава через відповідні органи створює умови, у тому числі й законодавчі межі, в яких підприємство створюється, функціонує, розвивається та забезпечує власну безпеку. У цьому контексті важливість нормативно-правового забезпечення безпеки бізнесу важко переоцінити. Безперечно, належне нормативно-правове регулювання ще не гарантуватиме безпеки, проте без нього створення та ефективне функціонування системи безпеки практично є неможливим.

Поступова глобалізація світової економіки, посилення конкуренції на національних та міжнародних ринках, ускладнення виробництва конкурентоздатної продукції та її просування до кінцевого споживача в межах циклу задоволення суспільних потреб, постійно вимагають удосконалення не тільки техніко-технологічних процесів та організації виробництва, а й призводять до пошуку нових організаційних форм ведення господарської діяльності та відповідної побудови ефективних систем управління ними, що відображається у еволюції вивчення інституту правопорушень на підприємствах.

Метою роботи є аналіз організаційно-правових засад попередження правопорушень на підприємствах.

Визначена мета дослідження обумовлює наступні дослідницькі **завдання**:

- Охарактеризувати дисциплінарні правопорушення на підприємстві;
- Дослідити адміністративні правопорушення на підприємстві;

- Вивчити особливості кримінальних правопорушень на підприємствах;
- Здійснити аналіз організаційно-правових засад попередження дисциплінарних правопорушень на підприємствах;
- Проаналізувати організаційно-правові засади попередження адміністративних правопорушень на підприємствах;
- Охарактеризувати організаційно-правові засади попередження кримінальних правопорушень на підприємствах;
- Вивчити основні недоліки правового регулювання попередження правопорушень на підприємствах;
- Виокремити напрями вдосконалення законодавства про попередження правопорушень на підприємствах.

Об'єкт дослідження – правові відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням правопорушень на підприємствах.

Предмет дослідження – поняття, організаційно-правові засади попередження, недоліки правового регулювання правопорушень на підприємствах.

Написання роботи ґрунтується на широкому використанні **літератури** у царині юриспруденції, а саме наукових статей та монографічних праць присвячених аналізу відповідної проблематики.

Теоретичною і методологічною основою роботи є фундаментальні дослідження українських вчених загальнотеоретичних правових положень, забезпечення економічної безпеки підприємств та безпосередньо теоретичних надбань щодо злочинів в сфері господарської діяльності, в частині злочинів в сфері підприємництва, а саме наукові праці: Андрушко П.П., Александров Ю.В., Берзін П.С., Бойко А. М., Борисов В.І., Дудуров О.О., Волобуєв А.Ф., Фріс П.Л., Киричко В.М., Короткевич М. Є., Лантінов Я. О., Павлик Л.В., Пашенко О.О., Перепелиця О.І., Стрельцов Є.Л..

У процесі написання роботи були використані як загально-наукові, так і конкретно-наукові **методи дослідження**. Їх основу становить загальний

діалектичний метод наукового пізнання реально існуючих явищ, а також їх зв'язків із практичною діяльністю сучасних підприємств. Для визначення понятійного апарату, що застосовується в дослідженні було вжито **логіко-семантичний** метод. Спеціальними методами дослідження є: метод **системного аналізу** який використовувався в ході дослідження правових норм, що регламентують організаційно-правові засади попередження правопорушень; **системно-структурний** – при визначенні складу адміністративного, дисциплінарного, кримінального правопорушення; **порівняльно-історичний** – при дослідженні генезису та особливостей підприємницької діяльності; **порівняльно-правовий** – в процесі порівняння різних видів правопорушень на підприємствах; **формально-логічний (догматичний)** – при аналізі правових норм та їх формулюванні. Названі методи використовувалися в роботі у взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту і об'єктивність дослідження.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів (які поділяються на вісім підрозділів), висновку, списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи – 51 стор., список використаних джерел включає 70 найменувань, розміщених на 6 сторінках.

РОЗДІЛ І

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1. Дисциплінарні правопорушення на підприємстві

Дисциплінарна відповідальність застосовується до суб'єкта, який скоїв дисциплінарний проступок, що є різновидом трудового правопорушення. Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева виділяють ще трудове майнове правопорушення як різновид трудового правопорушення [4]. На думку С.М. Синчук, така класифікація не зовсім чітко відображає реальну ситуацію у сфері трудової юридичної відповідальності. Трудове майнове правопорушення і дисциплінарний проступок елементами свого складу мають одних і тих самих суб'єктів, суб'єктивну сторону та об'єкт. А відрізняються лише за шкідливими наслідками у структурі об'єктивної сторони правопорушення. Тобто, залежно від негативних наслідків у результаті неправомірної поведінки суб'єкта трудових правовідносин (порушення трудової дисципліни, завдання майнової шкоди майну роботодавця) мова йтиме про трудове правопорушення як підставу трудової юридичної відповідальності. Л.О. Сировотська також дотримується думки, що трудове правопорушення не можна ототожнювати з дисциплінарним проступком або майновим правопорушенням в трудовому праві, це є родові поняття. У свою чергу, В.А. Щербина розрізняє три різновиди правопорушення у трудовому праві – дисциплінарний проступок (як підстава для притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності), дисциплінарне матеріальне правопорушення (притягнення працівника до матеріальної відповідальності), трудове матеріальне правопорушення (притягнення до матеріальної відповідальності роботодавця). В своїй роботі він чітко визначає склад кожного із зазначених різновидів правопорушення, які, на його думку, є підставою виникнення охоронних правовідносин і юридичної відповідальності у трудовому праві.

Суттєвим недоліком чинного дисциплінарного законодавства являється відсутність нормативного визначення поняття дисциплінарного проступку, що призвело до ситуації, в якій дисциплінарний проступок був предметом дослідження багатьох учених, і кожен з них наводив його поняття. Так, В.М. Смирнов визначив останнє як винне, протиправне, яке виключає кримінальну відповідальність, діяння щодо перевищення або не виконання трудових обов'язків особою, яка є суб'єктом трудових правовідносин з відповідним підприємством [2]. О.І. Процевський зазначає, що дисциплінарний проступок це є винна протиправна дія (бездіяльність) особи, яка знаходиться у трудових відносинах, порушуючи внутрішній трудовий розпорядок, трудові обов'язки, правила спільної праці. С.О. Монастирський розглядає дисциплінарний проступок як безпідставне, навмисне невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків особами, які перебувають у трудових відносинах з конкретним підприємством. Цікавою є думка Л.О. Сировотської, що про дисциплінарний проступок можна говорити лише в тому випадку, коли правопорушення пов'язане з порушенням трудових обов'язків, але за своїм характером не представляє суспільної небезпеки. Різниця точок зору щодо визначення дисциплінарного проступку проводиться головним чином по відношенню до об'єктивної сторони. Так, В.І. Прокопенко визначає дисциплінарний проступок, як винне невиконання або неналежне виконання працівником покладених на нього законодавством про працю, колективним і трудовим договорами трудових обов'язків. З критикою на таке виступив А.В. Андрушко, посилаючись на те, що не враховані такі ознаки дисциплінарного проступку, як протиправність і суспільна шкода. З цим категорично не погоджується Л.Ю. Прогонюк, який зазначає, що закон не вимагає, щоб порушення трудової дисципліни обов'язково призводило до будь-яких шкідливих наслідків. Для притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності досить, щоб був зафіксований сам факт порушення. Водночас наслідки порушення враховуються при визначенні тяжкості дисциплінарного

проступку та виборі дисциплінарного стягнення, але це питання покладається суто на роздуми власника. Але ж і протиправність у дисциплінарних проступках проявляється не так, як у інших правопорушеннях (наприклад, у злочинах або адміністративних правопорушеннях). Для дисциплінарних проступків характерна відсутність закріплення у нормативних актах конкретних складів і прив'язки їх до відповідних санкцій. Винятком служать лише прогул, поява на роботі у стані сп'яніння, вчинення за місцем роботи розкрадання і деяких інших порушень.

Таким чином, підводячи підсумок викладеному вважаємо, що до основних ознак дисциплінарного проступку відносять:

- протиправність дії (бездіяльності), що порушує дисципліну;
- винність особи, яка є суб'єктом трудових відносин;
- наявність шкідливих наслідків у широкому розумінні (соціальних, економічних та ін.) для підприємства, колективу, установи, суспільства;
- причинний зв'язок між протиправною дією (бездіяльністю) і шкідливими наслідками;
- дисциплінарна відповідальність у вигляді застосування дисциплінарних санкцій.

Дисциплінарному проступку, як і будь-якому протиправному діянню, притаманна визначена єдність об'єктивних і суб'єктивних ознак, сукупність яких називається складом правопорушення. Загальним об'єктом дисциплінарного проступку виступає дисципліна – становище, за якого всі суб'єкти правовідносин влади і підпорядкування неухильно дотримуються порядку і правил, встановлених законами, статутами, положеннями. Родовим об'єктом дисциплінарних проступків працівників є трудова дисципліна на підприємстві, тобто встановлений порядок, правовий режим трудової діяльності. І.С. Самощенко в своїй праці вказав, що специфічними рисами та ознаками дисциплінарних проступків порівняно з іншими видами проступків є те, що вони обумовлюються характером тих суспільних відносин, на які посягають

дисциплінарні проступки. Як правило, об'єктом дисциплінарних проступків у літературі вказується дисципліна [8]. Оскільки дисциплінарні проступки стосуються різних сторін службової діяльності, доцільно виділяти ще їх безпосередні об'єкти. Так, Д.О. Гавриленко розрізняє три групи таких об'єктів:

а) службові обов'язки, визначені за посадою, порушення яких може спричинити обмеження прав, інтересів, честі, гідності, особистої недоторканності окремих громадян, інтересів і прав державних і громадських організацій;

б) правила додержання службової дисципліни (режим робочого часу, розпорядок дня працівників, правила поводження зі службовими документами);

в) загальні правила поведінки державних службовців поза службою, а також етичні вимоги, що ставляться до них .

Об'єктивну сторону дисциплінарного проступку працівника характеризують такі елементи: протиправне діяння (бездіяльність), шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діянням і шкідливими наслідками, а також час і місце діяння. Протиправною слід вважати лише ту дію (бездіяльність) працівника, яку він вчинив у зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків. Деякі винятки з цього правила передбачено для окремих категорій працівників (прокурорів, суддів, вчителів), негідна поведінка яких хоч і не пов'язана з виконанням ними своїх трудових обов'язків, але принижує їх гідність як представників певних державних установ і тому вважається порушенням трудової дисципліни. Ознака протиправності тісно пов'язана з об'єктом та означає заборону діяння під загрозою застосування санкцій.

Так, законодавством передбачені заходи впливу як реакцію на неправомірну поведінку працівника – дисциплінарні стягнення та інші правові заходи впливу (моральні стягнення). В юридичній науці піддається критиці поділ негативних санкцій на «дисциплінарні стягнення» та «інші правові заходи впливу». Жоден теоретик права не може доступно пояснити, яка юридична природа інших правових заходів впливу. Вони не вкладаються в поняття жодного

з відомих видів ретроспективної юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної). Адже ст. 147 КЗпП України містить перелік заходів дисциплінарного стягнення (догана і звільнення) без вказівки на те, за який саме дисциплінарний проступок буде застосований той чи інший захід. Слід відмітити, що в Кодексі законів про працю відсутній чіткий перелік дисциплінарних проступків, що зобов'язує роботодавців самостійно вирішувати чи є протиправна дія чи бездіяльність трудовим правопорушенням, чи це є моральне засудження проступку. Тому, на відміну від кримінально-правових чи цивільно-правових санкцій, які застосовуються тільки за вироком або рішенням суду, у трудовому праві, зазвичай, санкції застосовуються роботодавцем. Крім того, як правильно відмічено О.В. Білявською, допускається встановлення санкцій у порядку локальної нормотворчості. Це свідчить про те, що застосування санкцій у трудовому праві не є прерогативою вищих органів державної влади [9], на відміну від адміністративного права, де право притягнення до адміністративної відповідальності надано багатьом суб'єктам, серед яких органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, суди (ст. 213 КУпАП).

У проекті Трудового кодексу ст. 336 передбачено ширший перелік видів дисциплінарних стягнень. До існуючих видів стягнення законодавець додав попередження та зниження заробітної плати у розмірі до 20 відсотків від розміру заробітної плати за той місяць, в якому працівник вчинив порушення, за умови, якщо порядок застосування такого стягнення та конкретний його розмір визначається колективним договором. На, що виступила з критикою Н.М. Хуторян, зазначаючи, що введення такої санкції по суті означає штраф, закріплення його у новому Трудовому кодексі України в період становлення ринкової економіки з її інфляційними процесами є недоцільним. Л.Ю. Прогонюк зазначає, що штраф є недопустимим заходом у трудових правовідносинах, оскільки дисциплінарні стягнення наділені моральним характером, а штраф – є специфічною каральною санкцією, яка застосовується в інших галузях права [5].

Необхідно зазначити, що в трудовому праві дисциплінарне стягнення застосовується роботодавцем безпосередньо за виявленням проступку в строки, чітко визначені законодавством, на відміну від адміністративних проступків, які вчиняються в один час, а розглядаються в інший. Між днем вчинення діяння і днем притягнення до відповідальності за це діяння проходить певний термін, протягом якого може навіть змінитися законодавство (якою ж нормою слід керуватися новою чи старою, успішно розбираються науковці з адміністративного права).

Проведення у справах про дисциплінарні проступки до сьогодення часу залишається недостатньо осмисленим теоретично та й на практиці зустрічається багато помилок. Слід внести законодавцю до Трудового кодексу строки ознайомлення особи з наказом роботодавця про накладення стягнення та чіткий порядок його застосування. Адже в дисциплінарному провадженні «пояснення», яке надає порушник, займає домінуючий доказ, на відміну від провадження по справах адміністративної відповідальності, де «пояснення» займає скромніше місце, і законодавець говорить про нього, як про доказ поряд з іншими. Як зазначає К.С. Бельський, пояснення порушника не має для компетентного органу «заздалегідь встановленої сили» та оцінюється ним поряд з іншими зібраними доказами по адміністративній справі. Суб'єктом дисциплінарного проступку є тільки робітник чи службовець, який знаходиться в трудових правовідносинах. Щоб нести відповідальність, потрібно володіти деліктоздатністю. Трудова деліктоздатність означає здатність особи нести особисту відповідальність за порушення юридичних обов'язків. Трудова правосуб'єктність за законодавством України виникає з настанням трудового повноліття – з 16-ти років. У випадках, встановлених законом, цей вік може знижуватися до 15-ти років і навіть менше (ст. 188 КЗпП України). Вона свідчить не тільки про досягнення особою встановленого віку, а й про наявність у неї вольової здатності керувати своїми діями.

Суб'єктивну сторону дисциплінарного проступку характеризує вина. Звичним є визначення вини через психічні ознаки. У законодавстві про працю не розкривається зміст категорії вини, не визначаються її види, це саме стосується цивільного й адміністративного права. Пряме визначення поняття вини та її форм визначено лише у ст. 23 Кримінального кодексу України. Чинний Цивільний кодекс України унікає прямого визначення цивільно-правового поняття вини. Натомість законодавець використовує прийом визначення поняття вини в цивільному праві через встановлення ознак відсутності вини. Науковці-цивілісти пропонують оціночну теорію вини, згідно з якою категорія вини та її форм повинна залишатись нормативно невизначеною, а наявність вини у кожному конкретному випадку встановлює суд. Окремі науковці, зокрема, М.М. Агарков, О.С. Йоффе, вважають, що цивільне правопорушення може мати місце і за відсутності вини. З такою позицією ми не погоджуємося та поділяємо думку А.О. Штанько, що вина є обов'язковою ознакою кожного правопорушення.

Таким чином, у законодавстві про працю прямо не зазначається, що вина є обов'язковим елементом суб'єктивної сторони дисциплінарного проступку. Але судова практика України є послідовною у визнанні вини як обов'язкової умови дисциплінарної відповідальності. Для дисциплінарної відповідальності характерна така форма вини як необережність (легковажність і самовпевненість). Залежно від випадку може мати місце і непрямий умисел (порушення норм техніки безпеки працівником). Таким чином, для того щоб не виникали розбіжності на практиці при визначенні наявності вини у діях працівника та не застосовувалася аналогія з нормами інших галузей права, слід включити до нового Трудового кодексу України поняття вини і визначити її форми.

1.2. **Адміністративні правопорушення на підприємстві**

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну

відповідальність [18]. Опис адміністративних правопорушень, за які можна притягнути працівника у сфері охорони здоров'я до адміністративної відповідальності, міститься переважно в Кодексі України про адміністративну відповідальність [18], однак не лише в ньому. Зокрема, глава 5 розділу II Особливої частини КУпАП «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення» [18] включає притягнення до адміністративної відповідальності, зокрема, за такі адміністративні правопорушення: порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм (ст. 42); заготівля, переробка або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції (ст. 42-2); виробництво, зберігання, транспортування або реалізація продуктів харчування чи продовольчої сировини, забруднених мікроорганізмами та іншими біологічними агентами понад гранично допустимі рівні (ст. 42-3); порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1); умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою (ст. 46); порушення вимог режиму радіаційної безпеки в місцевостях, що зазнали радіоактивного забруднення (ст. 46-1); порушення встановлених законодавством вимог щодо заняття народною медициною (цілительством) (ст. 46-2).

Також у сфері охорони здоров'я можуть вчинятися й інші адміністративні правопорушення, наприклад щодо якості виробництва медичних препаратів, які передбачені главою 13 КУпАП «Адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації»: випуск і реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 167); випуск у продаж нестандартної продукції (ст. 168); виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (ст. 168-1); передача замовнику або у виробництво документації, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 169); недодержання стандартів при транспортуванні, зберіганні і використанні продукції (ст. 170) та ін. Крім того, КУпАП містить такі адміністративні проступки, як: невиконання законних вимог посадових осіб

органів державного контролю якості лікарських засобів (ст. 188-10 КУпАП); невиконання постанов, розпоряджень, приписів, висновків, а так само інших законних вимог посадових осіб органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби (ст. 188-11 КУпАП); порушення права на інформацію (ст. 212-3 КУпАП) [1]. Щодо останнього, однак, слід пам'ятати, що посадові особи, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [31]

притягаються до відповідальності за такі діяння відповідно до Закону України «Про запобігання корупції». Усе це – проступки з так званим формальним складом, тобто обов'язковою ознакою виступає лише факт вчинення протиправного діяння (крім недодержання стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні (експлуатації) продукції (ст. 170 КУпАП), коли для притягнення до адміністративної відповідальності обов'язкове настання шкідливих наслідків – зниження якості, псування або наднормативні втрати продукції), тому кожне з перелічених діянь буде вважатися адміністративним правопорушенням відразу ж після його вчинення, незважаючи на те, чи настав протиправний результат від вчинення того чи іншого правопорушення і чи мав місце причинний зв'язок між діянням та цими результатами (наслідками) .

Разом із тим ряд перерахованих вище статей передбачають наявність і спеціального суб'єкта з притаманними лише йому ознаками. Йдеться перш за все про посадових осіб, громадян-власників підприємств чи уповноважених ними осіб, громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, які підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони здоров'я населення, забезпечення виконання яких входить до їхніх службових обов'язків. Іншим спеціальним суб'єктом є особа, яка була у контакті з хворими на венеричну хворобу, – це стосується такого порушення, як умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою (ст. 46 КУпАП) . Останнім елементом складу розглянутих адміністративних правопорушень є їх суб'єктивна сторона, тобто

вина – психічне ставлення суб'єкта до вчиненого ним правопорушення і до шкідливих наслідків, які настали чи могли б настати. Вина є необхідною умовою відповідальності. Якщо в діяннях особи вини не встановлено, а шкідливі наслідки стали результатом випадкових обставин – немає суб'єктивної сторони, немає адміністративного проступку, немає адміністративної відповідальності. Більшість із названих вище проступків можуть бути вчинені як умисно, так і з необережності, однак є ряд проступків, які можуть бути вчинені лише умисно, наприклад вже згадувана нами ст. 46 КУпАП «Умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою»; ч. 3 ст. 46-1 «Умисне придбання і використання для виробничих потреб зазначених у цій статті будівельних матеріалів, устаткування, транспортних засобів, які винесено або вивезено з території, що зазнала радіоактивного забруднення» [3]. З наведеного випливає, що КУпАП має низку недоліків. Для їх усунення потрібно передусім виокремити главу в КУпАП під назвою «Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я населення», у якій передбачити норми, що встановлюють відповідальність за правопорушення, об'єктом посягання яких є суспільні відносини у сфері охорони здоров'я населення. Також слід доповнити главу новими нормами. Особливо важливими є норми, що встановлюють відповідальність за заняття медичною практикою, приватною фармацевтичною діяльністю поряд із народною медициною, що вже визначена в КУпАП, та за недостовірну рекламу медичних послуг. Доцільно, на нашу думку, виділити норми, що встановлюватимуть відповідальність за ухилення від медичного обстеження і лікування осіб, що перебувають у контакті з ВІЛ-інфікованими, хворими на СНІД, туберкульоз, а також осіб, які вживають наркотичні речовини або психотропні речовини без призначення лікаря.

Адміністративне стягнення – необхідний правовий наслідок порушення (невиконання) адміністративних заборон, що полягає в осуді поведінки порушника й обмеженні його особистих благ, матеріальних та інших правових інтересів, у чому проявляється оцінка вчиненого діяння. За порушення в галузі

охорони здоров'я населення адміністративним законодавством визначені такі види адміністративних стягнень, як: штраф; адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення [18]. Підвідомчість справ про адміністративні проступки щодо органів внутрішніх справ (Національної поліції України) визначена ст. 222 КУпАП. Національна поліція України розглядає справи про адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я населення, передбачені ч. 1 ст. 44 КУпАП. Складати протоколи про адміністративні правопорушення в розглядуваній нами сфері, згідно зі ст. 255 КУпАП, мають право: уповноважені на те посадові особи органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби – щодо правопорушення, передбаченого ст. 42 КУпАП; уповноважені на те посадові особи органів у справах захисту прав споживачів, органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби, органів державного ветеринарного нагляду, лабораторій радіаційного контролю міністерств і відомств України, організацій споживчої кооперації – щодо правопорушення, передбаченого ст. 42-2 КУпАП; уповноважені на те посадові особи органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби, органів державного ветеринарного нагляду – щодо правопорушення, передбаченого ст. 42-3 КУпАП; уповноважені на те посадові особи органів охорони здоров'я – щодо правопорушень, передбачених статтями 45-1, 46, 46-2, статті 167–170 (про правопорушення, пов'язані з недодержанням вимог стандартів, норм, правил і технічних умов щодо лікарських засобів); уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ (Національна поліція України) – щодо правопорушень, передбачених статтями 46-1, 46-2 КУпАП; прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури – щодо правопорушення, передбаченого ст. 212-3 КУпАП [18].

Як окремий різновид можна виділити провадження у справах про адміністративні правопорушення, які посягають на охорону здоров'я населення. Під ним слід розуміти сукупність норм, що регулюють процесуальні й

адміністративно-деліктні відносини у зазначеній сфері та забезпечують вирішення адміністративних справ, а також запобігання правопорушенням і злочинам. Це адміністративне провадження співвідноситься з провадженням у справах про адміністративні правопорушення як особливе й ціле. Провадження у справах про адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я населення складається з таких стадій: порушення справи; адміністративне розслідування; розгляд справи, винесення постанови, перегляд постанови, виконання постанови .

Отже, на мою думку, першочерговим завданням адміністративного законодавства на даному етапі розвитку є оновлення об'єкта адміністративного правопорушення (проступку) в галузі охорони здоров'я населення. Об'єктом адміністративного проступку визнаються суспільні відносини, врегульовані правовими нормами, які охороняються адміністративними санкціями. Коли ми говоримо про об'єкт проступку як елемент (сторону) його складу, то маємо на увазі ознаки об'єкта, названі у відповідній нормі. Одним з обов'язкових елементів складу кожного з перелічених вище адміністративних правопорушень є його суб'єкт, тобто особа, яка здійснила проступок і до якої може бути застосовано адміністративне стягнення. Загальними ознаками суб'єкта аналізованих адміністративних проступків і адміністративної відповідальності за них є те, що ним обов'язково є фізична особа – людина, яка досягла 16-річного віку і є осудною на момент вчинення правопорушення, тобто розуміє (усвідомлює) протиправність своїх діянь і керує ними.

1.3. **Кримінальні правопорушення на підприємстві**

У 2001 році новий Кримінальний Кодекс України (далі КК) в Особливій частині закріпив «Розділ VII. Злочини в сфері господарської діяльності». Як відомо, законодавець для групування розділів Особливої частини використовує критерій — об'єкт посягання. Однак, на жаль, законодавець при групуванні злочинів даного розділу знехтував принципом одноманітності. Згідно назви розділу, об'єктом посягання зазначених у ньому злочинів мають бути суспільні

відносини в сфері господарської діяльності. Зауважимо, що в 2003 році було ухвалено Господарський Кодекс, який в ст. 3 визначає: «Господарська діяльність — це діяльність суб'єктів господарювання в сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність». При детальному системному аналізі ми можемо встановити, що деякі злочини мають об'єкт посягання у вигляді суспільних відносин, що виходять за рамки господарської діяльності та господарських відносин, визначені ст. 4 ГПК. Законодавець долучив до даного розділу ряд злочинів, що мають лише економічний характер, але не є складовою саме господарської діяльності. Так наприклад, ст. 200 «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками ... було б доречно віднести до Розділу VI, оскільки незважаючи на те, що додатковим об'єктом злочину є суспільні відносини в сфері безпеки банківської системи України, безпосереднім об'єктом є, все ж таки, суспільні інтереси в сфері охорони права власності на майно у широкому розумінні, у даному випадку кошти.

Також, неоднозначним є і віднесення до даного розділу і ст. 210 «Нецільове використання бюджетних коштів ...», дане діяння за своїми властивостями, притаманне злочинам Розділу XVII КК та інші. Однак незважаючи на явні недоліки у даному розділі все ж вбачається чітко виражена група злочинів що об'єднана спільним об'єктом посягання і це діяльності, маніпулювання на фондовому ринку, незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення, незаконне збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, розголошення банківської або комерційної таємниці, незаконне використання інсайдерської інформації. Наступний підхід сформував Коржанський М.Й., який визначив господарськими злочинами « посягання на суспільні відносини, що утворюють систему господарювання і визначають порядок виробництва, розподілу і використання матеріальних цінностей, благ і природних ресурсів». Даним підхід, по-перше, взагалі не виокремлює поняття злочинів в

підприємстві, а по-друге, ототожнює поняття «господарської системи» та «економічної системи» в цілому, оскільки саме розподіл благ є функцією держави та «ринку» в сфері економіки. Схожий підхід запропонував і Перепелиця О.І. визначивши, що господарськими злочинами є посягання на систему суспільних відносин, що складаються в сфері економічної діяльності держави, а саме відносин, які виникають в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ і послуг [35]. Науковцем запропоновано систему господарських злочинів:

- 1) злочини в сфері підприємницької діяльності;
- 2) злочини, пов'язані з проявами монополізму і недобросовісної конкуренції;
- 3) злочини в сфері фінансової діяльності держави;
- 4) злочини в сфері торгівлі і обслуговування населення.

У даному випадку професор Перепелиця, по-перше, в своєму визначенні ототожнює поняття економіки і господарської системи, однак виділяє «підприємство» як окремий вид економічної системи держави, по-друге, в своїх роботах Олександр Іванович відносить до злочинів в підприємстві злочини, що порушують норми законодавства щодо порядку реєстрації та здійснення підприємницької діяльності, тобто обмежуючи даний групу злочинів лише формально-правовою діяльністю підприємців. А також при класифікації порушено правила логіки «розподілення», оскільки на одному кваліфікаційному рівні можуть бути лише однакові за об'ємом поняття, тож зауважимо, що в поняття «підприємницька діяльність» входить і фінансова, торговельна, а також з діяльність надання послуг, тощо, а тому дані категорії не можуть бути на одному кваліфікаційному рівні. Борисов В.І., Кальман О.Г., Корж, В.П. в монографії «Боротьба з господарськими злочинами» визначають дещо інших підхід, а саме систематизацію великої групи однорідних кримінально-правових норм на основі комплексного врахування особливостей родового, видових та безпосередніх об'єктів конкретних злочинів.

Вчені визначають родовий об'єкт господарських злочинів — суспільні відносини в сфері економіки, виділяючи при цьому в об'єкті три великі комплекси суспільних відносин, внаслідок чого, пропонують наступну систему господарських злочинів: 1) злочини, які посягають на валютно-фінансову систему країни; 2) злочини, які посягають на встановлений порядок зайняття підприємництвом та законні інтереси підприємців; 3) злочини, які порушують законні права споживачів. Таким чином до злочинів в підприємстві науковці відносять вже більш розгорнутий спектр діянь, а саме злочинні діяння в сфері контролю держави за підприємницькою діяльністю, в сфері добросовісної конкуренції, а також в сфері захисту прав споживачів. Однак у даному випадку, не дуже вдалим є обрання критерію для класифікації таких груп, оскільки в валютно-фінансова діяльність є спеціальний вид підприємницької діяльності, а тому злочини, які посягають на порядок зайняття підприємницькою діяльністю по суті має включати в себе і злочини першої групи, а також порушення прав споживачів фінансових послуг, за даної класифікації, може відноситися одразу до двох категорій, а тому розділення у даному випадку злочинів не є одноманітним.

Отже, підсумовуючи проаналізовані підходи, можемо зробити висновок, що дана полеміка в літературі зумовлено двома факторами:

- 1) даний вид злочинів має свої унікальні особливості складу злочину, через специфіку господарської діяльності взагалі;
- 2) не одноманітність співвідношення понять «економічною діяльністю», «господарської діяльності» та «підприємницької діяльності».

Для початку розглянемо проблему співвідношення визначених понять. В теорії економіки дані поняття співвідносяться як ціле і частини, де: «економічна діяльність» є цілим, а «господарська діяльність» — частина «економічної діяльності», а «підприємницька діяльність» — частина «господарської діяльності» [34]. Визначені поняття є дуже пов'язаними між особою, але в ніякому разі не є тотожними. Для розмежування даних категорій, для початку,

визначимо об'єкти посягань цих злочинів. Об'єкт злочину, відповідно до загальної кримінально-правової теорії — конкретні суспільні відносини, що порушуються в разі вчинення злочину. Відповідно до цього можна визначити в загальному вигляді об'єкти даних злочинів: Злочинів в сфері економіки — суспільні відносини, що виникають в ході здійснення економічної діяльності. Злочинів в сфері господарської діяльності — суспільні відносини, що виникають в ході здійснення господарської діяльності. Злочинів в сфері підприємництва — суспільні відносини, що виникають в ході здійснення підприємницької діяльності.

Отже, для більш детального та якісного процесу порівняння нам необхідно визначити, що таке економічна, господарська та підприємницька діяльності. По-перше, розглянемо поняття економічної діяльності. Так теорія економіки визначає: Економічна діяльність суспільства — це діяльність людини та держави в сфері економічних зв'язків і відносин між собою для створення економічних благ у різних сферах суспільного відтворення (виробництва) розподілу та споживання таких благ між собою. Таким чином до категорії «злочини в сфері економіки» можна віднести будь-які злочини предметом яких виступає матеріальне економічне благо(сукупність матеріальних речей і послуг які є предметом виробничої діяльності й обміну використовуються для задоволення людських потреб). До даної категорії можна віднести злочини передбачені Кримінальним Кодексом України в Розділі V(ст. 172-177), Розділі VI, Розділі VII, Розділ VIII (здійсненні суб'єктом господарської діяльності в ході порушення порядку здійснення такої діяльності), Розділі X, Розділі XVI, Розділі XVII (в аспекті здійснення економічної політики розподілу ресурсів). Наступним розкриємо поняття господарської діяльності. Дане визначення, окрім теоретичних надбань, міститься в ст. 3 Господарського Кодексу України, відповідно: Господарська діяльність — це діяльність суб'єктів господарювання в сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію

продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Об'єктом злочину в господарській діяльності є господарські відносини, що виникають в сфері суспільного виробництва, не включаючи сферу розподілу таких благ у населенні. До господарських відносин належать господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. (ст. 3 Господарського Кодексу України). Господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності. Організаційно-господарськими відносини — відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційногосподарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. Внутрішньогосподарськими — відносини, що складаються між структурними елементами суб'єкта господарювання. Отже: Злочини в сфері господарської діяльності — суспільно небезпечні діяння, передбачені КК, щодо учасників господарських відносин(держави, споживачів та інших суб'єктів господарювання) в сфері суспільного виробництва, спрямованого на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Таким чином, до злочинів в сфері господарської діяльності можна віднести діяння передбачені Розділі V (ст. 176, 177), Розділі VII, (окрім ст. 199, 200, 210, 211 та 233) Розділ VIII (здійсненні суб'єктом господарської діяльності в ході порушення порядку здійснення такої діяльності), Розділі X Розділ XI (ст.276, 276-2, 281,287 в аспекті здійснення господарської діяльності). І останнім розглянемо об'єкт злочинів в сфері підприємництва.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Отже, об'єктом, як я вже зазначав є суспільні відносини в підприємницькій діяльності. Так ст.3 ГК зазначає: господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку є підприємницькою (підприємництво), та у ст.42 ГК деталізує, що: «Підприємництво — це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку». В широкому трактуванні наведеної дефініції інститут підприємництва є галуззю економіки, яка пронизує всі її інститути, і виходить за межі в сфері господарських відносин. Однак для вирішення завдань кримінально-правової 13 оцінки, необхідно застосовувати цей термін лише у вузькому розумінні, а це означає, що відносини в сфері підприємницької діяльності необхідно трактувати як відносини, що виникають в порядку здійснення фактичного підприємництва фізичними особами.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначеного можна зробити два логічних висновки. По-перше, поняття «злочини в сфері економіки», «злочини в сфері господарської діяльності» та «злочини в сфері підприємництва» співвідносять між собою як ціле та частини. По-друге, законодавець зібрав до Розділу VII лише частину злочинів економічного характеру, оскільки до сфери господарської діяльності не відносяться земельні (ст.233), фінансові (ст. 210, ст. 211) та адміністративні відносини, в сфері економічного контролю добробуту країни (ст. 199, ст. 200). А також що Розділ VII КК доцільніше було б назвати «Злочини в сфері підприємництва», та вилучити зазначені статті, перемістивши їх до відповідних розділів.

РОЗДІЛ II

ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ РІЗНИХ ВИДІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

2.1. Організаційно-правові засади попередження дисциплінарних правопорушень на підприємствах

У системі економічної безпеки підприємства найслабшою її ланкою за ступенем надійності всієї системи на думку Г.В.Козаченка, В.П.Пономарьова, О.М. Ляшенко виступає саме персонал організації, а відтак кадрова безпека підприємства. Визначення кадрової безпеки надає Н.Швець, яка розглядає кадрову безпеку як процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і загрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. Кіріченко О.А. розуміє під кадровою безпекою правове та інформаційне забезпечення процесу управління персоналом: вирішення правових питань трудових відносин, підготовка нормативних документів, що їх регулюють, забезпечення необхідною інформацією всіх підрозділів управління персоналом, що скоріше є функціями кадрової безпеки або її задачами. Таким чином, кадрова безпека — це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і загрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. На кадрову безпеку підприємств негативно впливає старіння кадрів, невідповідність їх знань і кваліфікацій сучасним швидкозмінним вимогам, відтік кадрів. Праця за сумісництвом також є негативним чинником, оскільки пов'язана з низькою віддачею працівника і можливим виходом конфіденційної інформації за межі підприємства. На сьогоднішній день ряд підприємств зіткнулися з проблемою зловживання працівниками службовим становищем, що негативно впливають на економічну безпеку підприємства. Мотивують працівників до здійснення протиправних дій

особисті фінансові труднощі, неможливість задоволення власних життєвих потреб своїх та сім'ї, психологічна схильність працівника до зловживання службовим становищем, відсутність необхідного ділового клімату в колективі. Важливе значення також відіграють недосконалість системи управління діяльністю фірми, низька кваліфікація керівництва підприємства, відсутність налагодженого контролю з боку керівництва за діяльністю персоналу, слабкий кадровий менеджмент. Кращі умови мотивації у конкурентів, переманювання, зовнішній тиск на співробітників, втягування їх у різні види залежності, інфляційні процеси, що впливають на рівень заробітної плати, виступають зовнішніми факторами, які підсилюють негативний вплив на кадрову безпеку. Саме тому важливим аспектом забезпечення ефективної роботи персоналу та підприємства в цілому є попередження зловживань працівників. Для цього менеджерам необхідно раціонально планувати ресурси персоналу, здійснювати підбір працівників на вакантну посаду чітко у відповідності з потрібною кваліфікацією, проводити якісну перевірку кандидатів під час прийому на роботу, постійно вдосконалювати систему управління персоналом та систему навчання, підвищувати ефективність системи мотивації з обов'язковою персоналізацією, впровадження творчих елементів у роботі, орієнтувати працівників на вирішення завдань довгострокового характеру, розвивати корпоративну політику.

На сьогоднішній день забезпечення найбільш продуктивної діяльності персоналу можливе шляхом досягнення його задоволеності умовами роботи, винагородою, кар'єрним ростом і перспективами, колективом, захистом від зовнішніх загроз, інакше кажучи, забезпечення лояльності працівників [32]. Лояльні працівники з розумінням ставляться до проблем підприємства, готові довше терпіти фінансові негаразди, понаднормову роботу. Лояльні працівники намагаються сприяти формуванню позитивного іміджу компанії, дотримуються так званого кодексу честі, який не дозволяє їм працювати на конкурентів. І навпаки, нелояльні працівники схильні до використання ресурсів підприємства в

особистих інтересах, сприяють витоку цінної інформації. Чим більше підприємство турбується про свій персонал, тим більша лояльність персоналу. Ця залежність є основною при формуванні кадрової політики та забезпеченні кадрової безпеки. Початок формування лояльності починається вже на етапі підбору оптимальної кількості для підпорядкування та відповідної кваліфікації працівників. Як правило, використовуються тести лояльності, індивідуально розроблені для кожного окремого підприємства психологами - професіоналами.

Емоційне й психологічне розвантаження співробітників, компенсація всіх незручностей захистить організацію від неадекватних вчинків персоналу. Для цього створюють кімнати відпочинку, комфортну обстановку на робочих місцях, по можливості урізноманітнюють роботу. У сьогоденні інформаційно насичених, емоційно напружених умовах життя важливим є обов'язкове введення в штат психолога, який володіє знаннями про специфіку роботи, або регулярне його запрошення з спеціалізованих фірм для моніторингу ситуації за допомогою тренінгів. Для забезпечення кадрової безпеки кадрові служби підприємств практикують заходи по моніторингу та попередження конфліктів. Для цього в колективі намагаються створити атмосферу, що сприяє відкритому вирішенню всіх конфліктів, культивувати певні моральні цінності, які допоможуть співробітникам встановити для себе певні принципи поведінки. Важливою складовою провадження ефективної кадрової безпеки виступає інформаційна політика. Нестача інформації призводить до виникнення чуток, службових інтриг, пліток і домислів. Запобігти або зменшити загрозу негативних тенденцій можливо за допомогою: поінформованості працівників щодо діяльності підприємства, коректного ведення справ, чіткої регламентації компетенції й посадових обов'язків; проведення профілактичних бесід з потенційними пліткарями. Необхідним заходом, що обов'язково має виконуватися менеджерами для забезпечення кадрової безпеки підприємства є проведення бесід з працівниками, що звільняються. Людина має залишити роботу з почуттям, що вона є цінною, необхідною. Інакше підприємство створить собі

ворога, здатного шляхом виливання інформації конкурентам, створення негативного імені підприємства нанести шкоду безпеці підприємства.

2.2. Організаційно-правові засади попередження адміністративних правопорушень на підприємствах

Теорія і практика протидії вчиненню адміністративних правопорушень в Україні за роки незалежності не досягла так званого «консенсусу». Головні завдання у частині боротьби з правопорушеннями, зокрема з адміністративними, залишаються поки що нереалізованими, хоча на початку 90-х років минулого століття передбачали створити вітчизняну систему запобігання вчиненню правопорушень. Цього вимагали нові умови розвитку українського суспільства і держави, і сьогодні ці завдання залишаються актуальними. Разом з тим, не продумані, здебільшого популістські за змістом реформи, особливо у правоохоронній сфері, сприяли зростанню кількості правопорушень за видовою, якісною та кількісною ознаками. Пропозиції вчених і практиків щодо профілактики правопорушень та запобігання їм майже не набули законодавчого закріплення (для прикладу, відсутність Закону України «Про профілактику правопорушень»). Певною мірою наближеними до вирішення частини цієї проблеми є нормативні акти, що спрямовані на боротьбу з корупцією і передбачають обмеження та засоби контролю суб'єктів корупційних правопорушень.

Конституція України зобов'язує органи державної влади й управління, а також громадян чинити протидію правопорушенням, які можуть бути вчинені або вчиняються. Так, ст. 60 Конституції України закріпила положення про те, що «ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази». Інструментом протидії вчиненню правопорушень є обов'язок громадян сплачувати податки і збори в порядку і у розмірах, встановлених законом (ст. 67). Основні засади національного судочинства (ст. 129) містять елементи протидії правопорушенням з боку учасників судового процесу. Застосовуючи нагляд за дотриманням законів, органи прокуратури покликані протидіяти та запобігати їх

порушенням (ст. 121) [20]. Наведений перелік статей Конституції України характеризує лише незначну кількість правоохоронних органів, які зобов'язані запобігати та протидіяти вчиненню правопорушень. Правові засади протидії правопорушенням закріплено у Законі України «Про національну поліцію». Стаття 2 цього Закону передбачає «...забезпечення публічної безпеки і порядку та протидію злочинності» [21]. Серед функцій, визначених законодавцем України для Національної гвардії України, протидією правопорушенням є захист конституційного ладу, охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки [22]. Стаття 1 Кримінального кодексу України серед завдань боротьби зі злочинністю передбачає запобігання їм [23]. Кодекс України про адміністративні правопорушення одним із завдань визначає «...запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України» (ст. 1) [24]. Аналогічну протидію правопорушенням закріплено у ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України з метою «...запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень, як засудженими, так і іншими особами» [25]. Важливою у діяльності органів державної служби України є функція здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства (п. 4 ст. 1) [26]. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає «...вжиття у разі надзвичайних ситуацій необхідних заходів... для запобігання порушенням державного і громадського порядку» (ст. 38). З цією метою органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями щодо встановлення адміністративної відповідальності (п.п. 44, 45 ст. 26) [27]. Одним із завдань новоствореного Державного бюро розслідувань є запобігання правопорушенням (ст. 5) [28]. Важливою за змістом є стаття 2-1 Європейської конвенції із захисту прав людини та основних свобод. У ній передбачено можливість позбавлення життя людини для припинення згідно із законом бунту, перевороту [29]. Вказана міра протидії правопорушенням є крайньою, але її застосування передбачено в низці нормативних актів України. Діяльність громадських організацій та формувань у частині захисту прав, свобод

і законних інтересів людини і громадянина передбачає попередження та припинення адміністративних правопорушень і злочинів, захист життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань. Загальною у наведених нормативних актах є вимога держави щодо захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина шляхом реального, активного запобігання та протидії правопорушенням.

Ситуація із розкриттям злочинів в Україні майже аналогічна з показниками більшості латиноамериканських країн (не більше за 28 %). У Бразилії, Колумбії, Гондурасі, Венесуелі безкарними залишаються не менше ніж 90 % винних у вчиненні злочинів [45]. Наведені дані свідчать, що протидія правопорушенням у нашій країні мінімальна, а заходи для її забезпечення та проведення значною мірою залишаються невикористаними. Зазначимо, що вітчизняна система протидії правопорушенням за умови реального її створення може функціонувати з урахуванням чинного законодавства, незважаючи на окремі перепони та недоліки у його застосуванні.

Протидія правопорушенням в умовах їх постійного зростання та посилення суспільної небезпеки свідчить про наявність як об'єктивних, так і суб'єктивних закономірностей, що негативно впливають на суспільну мораль і поведінку людей. Висновок щодо об'єктивного зростання кількості правопорушень є дискусійним. Не можна брати за основу об'єктивну неможливість і нездатність побороти злочинність. Злочинність, як сукупність вчинених правопорушень, можна призупинити, локалізувати, нейтралізувати, попередити, тобто їй необхідно протидіяти.

Зміст протидії вчиненню адміністративних правопорушень з урахуванням напрацювань науковців можна пояснювати у широкому та вузькому розумінні. В основі широкого аспекту протидії вчиненню адміністративних правопорушень – сукупність соціальних умов, які існували як у минулому, так і сьогодні, що, з одного боку, впливають на зменшення адміністративної деліктності, з іншого – навпаки, стимулюють її зростання. Вивчення та пояснення факторів, умов та

причин, що впливають на вчинення адміністративних правопорушень, пізнання особливостей особи правопорушника та механізму його протиправної поведінки слід вважати основою для протидії, особливо в частині профілактики правопорушень. Вузьке розуміння протидії вчиненню адміністративних правопорушень значною мірою спирається на застосування обмежень запобіжних заходів та адміністративних покарань, передбачених чинним законодавством.

Так, чинне законодавство України у боротьбі з корупцією передбачає обмеження, які стосуються: – службового становища посадової особи; – заборони праці за сумісництвом; – заборони отримання подарунків, послуг; – проведення спеціальної перевірки стосовно посадової особи; – здійснення фінансового контролю за доходами посадової особи; – проведення антикорупційних експертиз; – висвітлення інформації про поведінку, матеріальні статки посадової особи тощо. Особливе місце у протидії вчиненню адміністративних правопорушень займає наявність концепції такої протидії, яка, на жаль, відсутня як частини проведення державної політики у сфері боротьби зі злочинністю у нашій країні. Основним змістом концепції повинні бути наукові висновки щодо протидії адміністративним правопорушенням та запобігання їм. На підставі цього уможливиться розуміння того, у яких межах здійснювати контроль над адміністративною деліктністю. Це сприятиме: – виявленню складностей і суперечностей, які виникають під час протидії адміністративним правопорушенням; – дасть змогу правоохоронним органам розробити та реалізувати стратегію і тактику протидії адміністративним правопорушенням; – розкриттю найсуттєвіших рис та особливостей застосування протидії адміністративним правопорушенням з боку громадських організацій, формувань та громадян; – визначенню та обґрунтуванню ролі та повноважень основного суб'єкта протидії адміністративним правопорушенням у системі органів державної влади й управління. Протидія вчиненню адміністративних правопорушень є складовою частиною загальної протидії правопорушенням, яка

передбачає організацію попередження правопорушень, планування, управління, координацію та взаємодію, а також контроль за реалізацією протидії правопорушенням у місцях їх вчинення. Перелік заходів, спрямованих на протидію правопорушенням, традиційно розглядають на загальнодержавному, регіональному рівнях з використанням за необхідності спеціального попередження (у макро- та мікрогрупах, колективах). Загальнодержавний рівень протидії адміністративним правопорушенням повинен бути комплексним, об'єднуючи можливості органів державної влади й управління в частині застосування запобіжних заходів, спрямованих на протидію адміністративним правопорушенням. Кожен з проведених на загальнодержавному рівні заходів протидії правопорушенням повинен впливати і, безперечно, позитивно впливає на нейтралізацію, блокування протиправної поведінки громадян. Регіональний рівень протидії адміністративним правопорушенням певною мірою поєднаний зі спеціальними профілактичними заходами, які спрямовані на усунення умов та причин, що впливають на вчинення протиправних дій. Для прикладу, наведемо рішення «Про регіональну цільову програму профілактики злочинності на 2011–2015 рр.», прийняте Івано-Франківською обласною радою від 24.03.2011 р. № 77-4 / 2011. За змістом вказана Регіональна цільова програма профілактики злочинності передбачає заходи, які з урахуванням їх реалізації мають перспективу щодо протидії злочинності. Разом з тим, заходи профілактики адміністративних правопорушень у вказаній програмі не передбачені, що свідчить про її «вузьку» спрямованість і призначення. Цілком очевидно, що правовою «прогалиною» у цьому аспекті є відсутність Закону України «Про профілактику правопорушень», наявність якого повною мірою сприятиме подоланню «вузького» підходу в плануванні та проведенні заходів профілактичного впливу.

Таким чином, важливими з цього приводу є заходи, що містять таку послідовність:

- а) підготовка до проведення заходів протидії (організаційна, правова, технічна та інша);
- б) виконання заходів протидії, тобто введення у дію та реалізація до досягнення мети заходів протидії;
- в) оцінювання проведених заходів протидії (аналіз підготовки та виконання заходів протидії, оцінювання безпосереднього та прогнозованого профілактичного впливу на об'єкти профілактики, оцінювання ефективності діяльності суб'єктів, які вчинили протидію адміністративним правопорушенням тощо).

2.3. Організаційно-правові засади попередження кримінальних правопорушень на підприємствах

Застосування попереджувальних заходів при розслідуванні економічних злочинів, що вчиняються з використанням статусу суб'єкта підприємницької діяльності, є актуальною проблемою криміналістичної теорії і слідчої практики. Наочно це проявилось при розслідуванні розкрадань безготівкових грошових коштів, що скоєні з використанням підроблених банківських платіжних документів, комп'ютерних технологій, а також коштів вкладників в небанківських фінансових установах. Матеріали цих кримінальних справ послуговували підставами для внесення суттєвих змін в організацію роботи контролюючих, правоохоронних органів та у законодавство. Відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства орган дізнання, слідчий (а також прокурор і суд) в процесі провадження за кримінальною справою «зобов'язані виявити причини і умови, які сприяли вчиненню злочину» (ст.23 КПК), Встановивши їх, названі органи вносять у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин і умов (ст.231 КПК).

Наведені положення свідчать, що криміногенні обставини входять до предмету доказування за кожною кримінальною справою. Вирішення цієї задачі пронизує процес розслідування від початку до кінця і відбивається в змістові

багатьох слідчих дій. А тому цілком логічним є включення питань попередження злочинів в структуру методик розслідування злочинів окремих видів і груп. Як показує вивчення подань, складених слідчими в порядку ст.231 КПК, багато з них страждають типовими недоліками. Одним з них є те, що в багатьох випадках практичними працівниками причина конкретного злочину ототожнюється з умовами, що сприяли його скоєнню. Нерідко слідчі взагалі не утруднюють себе виявленням коріння злочину, обмежуючись викладенням обставин його вчинення і пропозицією обговорити в трудовому колективі поведінку обвинуваченого. Очевидно, це обумовлено тим, що у вітчизняній кримінології до останнього часу не було чіткості у викладенні цих питань. А це негативно позначалося на підготовці працівників правоохоронних органів. Не останню роль в цьому відіграє і застаріла редакція ст.23 КПК. Ця обставина вимагає деяких пояснень з приводу понять причини конкретного злочину і умов, що сприяли його вчиненню, У сучасних кримінологічних дослідженнях проблема причин злочинності і умов, що сприяють їй, розглядається через визначення системи соціально-негативних факторів (явищ, процесів), які детермінують злочинність. При цьому причина - вирішальний активний фактор, який містить у собі реальну можливість появи злочину як свого наслідку. Умова ж - відносно пасивний фактор, який тільки сприятливо впливає на розвиток причинного зв'язку, але безпосередньо не породжує наслідку злочину .

Отже, причини конкретного злочину - це ті активні фактори, які викликають у певної особи інтереси, мотиви для його вчинення. В основі злочинної мотивації як суб'єктивного психофізіологічного процесу знаходяться певні людські вади: корисливість, правовий нігілізм, егоїзм, кар'єризм, жорстокість, негативні психологічні особливості тощо. Це повністю суб'єктивна сфера, пов'язана з особливостями конкретної людини. Тому встановлення причин конкретного злочину полягає у вивченні особи обвинуваченого, визначенні її негативних рис, які в конкретній життєвій ситуації призвели до вчинення нею злочину. Усунення причин пов'язане з застосуванням до

обвинуваченого (підсудного, засудженого) певних примусових, виховних і виправно-трудоваих заходів під час досудового і судового слідства, призначенням кримінального покарання та його виконанням. Умови, що сприяють вчиненню злочину (пасивні фактори), складають його навколишню обстановку. У кримінології умови прийнято ділити на суб'єктивні і об'єктивні. Суб'єктивні умови - це негативні психологічні і моральні якості людей, що оточують злочинця. Негативні якості людей позначаються на їх орієнтації, поведінці, суспільній діяльності і створюють сприятливу атмосферу для досягнення злочинцем поставленої ним мети. Такими суб'єктивними умовами є, наприклад, правовий нігілізм населення, прагнення певних людей до швидкого і нетрудоваого збагачення, до «красивого» життя, що може бути використано злочинцем. Сюди ж можна віднести також п'янство, наркотизм, проституцію та інші види ненормативної поведінки. До суб'єктивних умов, які сприяють злочинності, належать і недоліки в роботі державного апарату, перш за все, контролюючих і правоохоронних органів, органів юстиції та закладів, що відають виконанням кримінального покарання.

Об'єктивними умовами злочинності прийнято вважати соціальні протиріччя, які безпосередньо не залежать від свідомості і волі населення. Це умови історично успадковані від минулих епох, які підтримують стан соціальної напруженості в суспільстві і сприяють злочинності (екологія, уклад і стан економіки, соціальні відносини, тіньові сторони урбанізації і технічного прогресу тощо). Встановлення умов, що сприяли вчиненню конкретного злочину, полягає у вивченні під час його розслідування зовнішніх по відношенню до особи обвинуваченого обставин. Ці обставини можна розділити, орієнтуючись на їх суб'єктивний чи об'єктивний характер, на: а) конкретну життєву криміногенну ситуацію (на першому плані суб'єктивні умови); б) загальну ситуацію, що склалася у суспільстві на час вчинення злочину (об'єктивні умови). Таким чином, зусилля слідчого з встановлення криміногенних факторів за кожною кримінальною справою спрямовуються, по-перше, на виявлення причин

конкретного злочину, а по-друге, на виявлення умов, що сприяли його вчиненню. Причини розкрадань майна і пов'язаній з ними злочинів. Причини розкрадань майна та інших економічних злочинів в сфері підприємництва пов'язані, як відзначалося, з психологічними і соціальними особливостями людей, які займаються підприємницькою діяльністю.

Особистість підприємця-злочинця поки що є малодослідженою в кримінології і криміналістиці. Але вивчення літератури з цієї проблеми, матеріалів кримінальних справ відповідної категорії, опитування оперативних працівників і слідчих дає підстави вказати на деякі типові риси підприємців, які в певній життєвій ситуації сприяють вчиненню ними економічного злочину:

- 1) прогресуючі матеріальні потреби, прагнення бути заможною людиною, яка має гроші не тільки для задоволення повсякденних потреб, але і для створення певного «іміджу» - належності до вищих кіл суспільства (володіння престижними і дорогими житлом, автомобілями, побутовими речами тощо);
- 2) переконаність в тому, що гроші - це найвища цінність в житті і постійна потреба «робити гроші», яка стає основною метою;
- 3) правовий нігілізм, тобто зневажання законів і прагнення досягти поставленої мети будь-якими, в тому числі і незаконними, а іноді і відверто злочинними, методами;
- 4) схильність до ризику, який переростає в авантюризм;
- 5) нехтування як інтересами суспільства в цілому, так і окремих людей, зневажання людей, які стоять нижче них за своїми фінансовими можливостями;
- 6) динамічність поведінки в залежності від обставин (вивертливість, брехливість).

Формування рис особистості підприємця, схильного до вчинення економічних злочинів, відбувається під впливом, по-перше, біологічного фактору (успадкування темпераменту та інших психофізіологічних особливостей), по-друге, - фактору соціального (самого характеру підприємницької діяльності, існуючих соціально-економічних умов). Умови, що

сприяють вчиненню розкрадань майна і пов'язаних з ними злочинів. Як зазначалося, вони розподіляються на суб'єктивні і об'єктивні [12]. До суб'єктивних умов вчинення розкрадань майна і пов'язаних з ними злочинів можна віднести:

- 1) віра певної частини населення в те, що при ринкових відносинах можна збагатитися швидко і, головне, не прикладаючи великих зусиль;
- 2) довірливість людей до реклами, особливо коли вона проводиться з широким використанням різноманітних засобів на значній території;
- 3) схильність деяких підприємців в гонитві за високим прибутком до занадто ризикових операцій;
- 4) недостатньо ретельна перевірка в підприємницьких структурах кандидатур при найманні на роботу, пов'язану з великими матеріальними цінностями, грошима, виконанням особливо важливих функцій;
- 5) недоліки в організації служби економічної безпеки комерційних підприємств і банків;
- 6) недоліки в діяльності контролюючих і правоохоронних органів, які своєчасно не виявляють, або не реагують на правопорушення в підприємницькій діяльності;
- 7) корумпованість державного апарату управління.

До об'єктивних умов, що сприяють вчиненню розкрадань майна та інших економічних злочинів в Україні можуть бути віднесені:

- 1) повільність і суперечливість соціально-економічних реформ на шляху переходу до ринкової економіки, відсутність чіткої концепції таких реформ;
- 2) загальноекономічна і фінансова криза, яка тягне за собою зростання безробіття, технологічний занепад виробництва, неплатоспроможність підприємств;
- 3) масове зубожіння населення;
- 4) недосконалість законодавства, що регулює господарські відносини;

5) відсутність ефективної системи державного контролю за діяльністю комерційних структур;

6) наявність «тіньової економіки», яка є живильним середовищем для організованої злочинності.

Треба підкреслити, що різний зміст причин злочинів та умов, які сприяють їх вчиненню, обумовлює і відмінності в засобах їх встановлення та усунення. З урахуванням цього доцільно виділяти окремі напрямки попереджувальної діяльності слідчого за кримінальними справами :

1) припинення розпочатої і запобігання реально можливої злочинної діяльності з боку осіб, підозрюваних у вчиненні конкретного злочину;

2) встановлення причин конкретного злочину і прийняття заходів щодо їх усунення;

3) встановлення умов, що сприяли вчиненню конкретного злочину і прийняття заходів щодо їх усунення;

4) узагальнення криміногенних факторів, встановлених при розслідуванні за однорідними кримінальними справами, і подання пропозицій щодо їх усунення у відповідні органи і установи. Розглянемо визначені напрямки попереджувальної роботи слідчого детальніше. Припинення розпочатої і запобігання реально можливої злочинної діяльності з боку осіб, обвинувачених (підозрюваних) у вчиненні конкретного злочину. Цей напрямок роботи слідчого витікає з положень кримінального процесуального законодавства про підстави та порядок застосування запобіжного заходу. При наявності у слідчого достатніх підстав вважати, що обвинувачений, перебуваючи на волі, займатиметься злочинною діяльністю, слідчий вправі застосувати щодо нього один з передбачених кримінально-процесуальним законодавством запобіжних заходів (ст. 148-150 КПК). Виходячи з мотивів самої тільки небезпечності злочину, яким є розкрадання в сфері підприємництва, таким запобіжним заходом за кримінальними справами даної категорії, як правило, обирається утримання під вартою. Таке рішення найчастіше приймається слідчим вже в стадії оцінки

первинного матеріалу про розкрадання і порушенні кримінальної справи. Затримання і арешт підозрюваного слідчим здійснюється у взаємодії з оперативними службами боротьби з економічною і організованою злочинністю. Як показує слідчий досвід у даній категорії кримінальних справ, при зволіканні з затриманням підозрюваного, останній може зникнути разом з викраденими коштами і відповідними документами, перейти на нелегальне становище і продовжувати економічну злочинну діяльність. Встановлення причин конкретного злочину і прийняття заходів щодо їх усунення. Даний напрямок діяльності слідчого пов'язаний з вивченням особистості обвинуваченого, оскільки задача полягає у встановленні його психологічних і соціальних характеристик, а також мотивації його злочинної діяльності. Як відзначалося, саме певні негативні риси особи є безпосередньою причиною вчинення нею злочину.

Мету створення сприятливих умов для злочину може мати і попередня рекламна компанія для залучення потенційних «потерпілих». З урахуванням цих обставин дослідженню підлягають:

- 1) поведінка посадових осіб і службовців підприємств і банків, які своїми діями свідомо чи несвідомо полегшили злочинцю досягти поставленої мети;
- 2) поведінка посадових осіб і службовців державних органів управління, контролюючих і правоохоронних органів, причетних до створення сприятливих умов;
- 3) поведінка керівників-підприємців, окремих громадян, які самі сприяли вчиненню проти них злочину;
- 4) недоліки організаційної структури конкретних підприємств, банків;
- 5) недоліки в здійсненні контрольних функцій з боку конкретних посадових осіб чи органів.

Усунення виявлених суб'єктивних умов, що сприяли вчиненню розкрадання майна та інших пов'язаних з ним економічних злочинів здійснюється слідчим наступними засобами:

а) притягненням до кримінальної відповідальності посадових осіб і службовців підприємств і банків, державних органів управління, контролюючих і правоохоронних органів, в діях яких містяться ознаки співучасті у розкраданні або складі інших злочинів;

б) направленням подань про притягнення до адміністративної чи дисциплінарної відповідальності посадових осіб чи службовців, які вчинили відповідні правопорушення;

в) направленням подань керівникам державних адміністрацій про численні порушення посадовими особами державних органів управління правив реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності;

г) направленням подань у відповідні інстанції підприємницьких структур (правління, рада директорів тощо) з рекомендаціями про усунення обставин, що сприяли вчиненню розкрадання на конкретному підприємстві чи банку;

д) виступами слідчого з інформацією на зборах акціонерів про обставини, що сприяли вчиненню розкрадання і були пов'язані з необачливою поведінкою самих потерпілих.

Узагальнення криміногенних факторів, встановлених при розслідуванні за однорідними кримінальними справами, і подання пропозицій щодо їх усунення у відповідні органи і установи. Цей напрямок діяльності слідчого виходить за межі конкретної кримінальної справи і передбачає проведення певної аналітичної роботи по узагальненню причин злочинів певного виду і умов, що сприяли їх вчиненню. Безпосередньою основою для такого узагальнення є матеріали однорідних кримінальних справ, розслідуваних в місті, районі, області чи країні в цілому. Такими однорідними справами можуть бути, наприклад, кримінальні справи про розкрадання в довірчих товариствах і страхових компаніях, про розкрадання, пов'язані з укладанням кредитного договору, про розкрадання, вчинені з використанням комп'ютерної техніки тощо. Узагальнення криміногенних факторів, встановлених при розслідуванні за однорідними кримінальними справами має своєю метою визначення, перш за все, об'єктивних

і суб'єктивних умов, сприятливих для вчинення злочинів певних видів чи груп. Як свідчить досвід таких узагальнень, їх предметом найчастіше є:

1) встановлення недоліків правового регулювання фінансово-господарчих відносин, з використанням чого і вчиняються розкрадання майна та інші економічні злочини;

2) встановлення недоліків у чинному кримінальному і кримінально-процесуальному законодавстві та неоднозначного тлумачення його окремих положень правоохоронними органами і судами;

3) встановлення недоліків у функціонуванні системи державних контролюючих органів та їх взаємодії з правоохоронними органами при виявленні і розслідуванні економічних злочинів;

4) встановлення існування у певної частини населення невірних уявлень про можливість отримання великих прибутків в тому чи іншому виді підприємницької діяльності, які використовуються шахраями. Треба зазначити, що ця аналітична робота проводиться слідчими підрозділами (контрольно-методичними), штабами і спеціальними аналітичними центрами органів внутрішніх справ різних рівнів. Заходи з усунення умов, що сприяли вчиненню розкрадання майна та інших пов'язаних з ним економічних злочинів, наведеного рівня полягають у наступному:

а) направленням подань з відповідними аналітичними матеріалами і рекомендаціями до центральних органів державної влади - України (Кабінету Міністрів, Верховної Ради, Президенту, Верховному Суду) про внесення відповідних доповнень і змін в чинне законодавство, прийняття нових законів та інших нормативних актів;

б) правова пропаганда і правове виховання населення з використанням засобів масової інформації різних рівнів.

Підсумовуючи викладене, треба підкреслити, що профілактична діяльність при розслідуванні злочинів взагалі і економічних зокрема, дасть найбільший ефект тільки тоді, коли вона органічно поєднується з економічними,

соціальними, правовими і організаційними заходами попередження злочинності в масштабах країни.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Значення попередження злочинів було зрозуміло ще мислителям античності та Нового часу. Чезаре Беккарія писав: «Краще попереджувати злочини, ніж карати за них. Це становить мета будь-якого хорошого законодавства, яке, по суті, є мистецтвом вести людей до найвищого щастя чи на можливо меншому нещастя, якщо міркувати з точки зору співвідношення добра і зла в нашому житті.»

Попередження злочинності має своєю метою не допустити настання шкоди. Запобіжні заходи, здійснювані на ранніх стадіях формування злочинної особистості, дозволяють «малою кров'ю» здійснити ресоціалізацію потенційного злочинця, повернути його до нормального життя в суспільстві

РОЗДІЛ ІІІ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

3.1. Основні недоліки правового регулювання попередження правопорушень на підприємствах

Законодавство будь-якої країни не є ідеальним і має свої прогалини, однак практика застосування норм права не лише ідентифікує дані проблем, а й формує ідеї їх подолання, тому перед тим як запропонувати шляхи вдосконалення вже існуючих норм пропонуємо розглянути проблеми сформовані практикою. Проаналізувавши доктринальний та практичний масив інформації щодо правопорушень в сфері підприємства, ми дійшли до висновку, що в правовій реальності існує наступні проблеми:

1. Нестабільність регуляторного законодавства в сфері господарювання;
2. Значний ступінь латентності правопорушень в сфері підприємництва;
3. Проблеми безпосередньо кваліфікаційного процесу правопорушень в сфері підприємництва.

Для початку розглянемо першу проблему: нестабільність регуляторного законодавства в сфері господарювання, що у свою чергу впливає на норми кримінального права через значний ступінь бланкетності норм Розділ VII КК [35]. Абсолютно всі статті Розділу VII є банкетними (або описово-бланкетними), тобто для кваліфікування діянь обов'язково необхідно звернутися до відповідного господарсько-правового акту, будь-то спеціальний закон, кодекс, інструкція або господарсько-виробничі нормативи. Таким чином норми даного розділу знаходяться в тісному зв'язку з великим масивом господарсько-правових норм.

Однак, крім проблем великого об'єму правових та виробничих норм, виникає проблема значної нестабільності даних норм, що напряду впливають на кримінально-правові норми закріплені в Розділі VII КК. Яскравим прикладом

може виступити ухвалений 2 грудня 2010 р. Податковий кодекс України, що потягнув за собою майже повну зміну об'єктивної сторони злочину, що як наслідок має невідповідність багатьох сформованих вже доктриною і практикою підходів до кримінально-правової оцінки порушень податкового законодавства, при відсутності будь-яких змін тексту ст. 212 КК. Значну складність викликає також той факт, що через бланкетність норм описові складові більшості правопорушень в підприємницькій діяльності містяться у спеціальних актах, наприклад, в Законі України «Про заборону грального бізнесу в Україні», або стаття 55-1 ГК «Фіктивна діяльність суб'єкта господарювання» тощо. Особливо гостро дана проблема виникає щодо кваліфікації діянь співучасників. Так, наприклад, Закон України «Про заборону грального бізнесу» передбачає форми здійснення гральним бізнесом: організація азартних ігор, надання доступу до приміщень з метою проведення азартних ігор, забезпечення інтерактивних закладів та безпосереднє проведення азартних ігор.

Аналізуючи наведені положення, можна сказати, що при виконанні будь-якої діяльності з перелічених особа фактично визначається виконавцем, не зважаючи на те, що по характеру діянь їх можна було б кваліфікувати, відповідно до ст. 27 КК, як пособник (забезпечення, надання приміщень), організатор (організація азартних ігор, створення та забезпечення місць проведення, тощо) і виконавець (безпосередньо особа, що проводить азартну гру). Відповідна ситуація складається і в випадках статей 203-1, 204, 205-1, 212 КК та інші. Наступна проблема є — значний ступінь латентності правопорушень в сфері підприємництва. Дану проблему можна розділити на дві частини:

- 1) неможливість реальної протидії злочинності в сфері підприємництва, через недостатність підстав для притягнення до відповідальності, що сформоване недостатньо раціональною та ефективною взаємодією виконавчих та правоохоронних органів;

- 2) через значний ступінь латентності, виникає «дефіцит» судової практики, що у свою чергу уповільнює процес удосконалення правозастосування.

В першій частині проблема кваліфікації криється в недосконалому застосуванні норм господарського законодавства як з боку контролюючих 24 органів, що мають передавати дані правоохоронним органам, так і самих правоохоронних органів. Така тенденція безпосередньо формує другу частину даної проблеми — дефіцит судової практики, а саме формування відносно невеликого проценту судової практики, оскільки, фактично, судова практика її аналіз та узагальнення є головними каталізаторами удосконалення права. Аналізуючи дані відкритого Державного реєстру судових рішень, Аналізу стану здійснення судочинства у 2016 році оприлюдненого на офіційному сайті Верховного Суду України та даних статистики Генеральної прокуратури України за 2016 рік ми можемо побачити, недовіра наявний на сьогодні механізм кримінального правового захисту в сфері підприємництва. Відповідно до даних Генеральної прокуратури України більша частина (2/3 від загальної кількості) кримінальних проваджень закриваються на підставі відсутності події кримінального правопорушення, відсутність діяння, однак ж на практиці через відсутність реальної координації органів у правоохоронних органів немає реальної можливості довести факт наявності злочину. Нагадаємо, що відповідно до ст. 477 КПК більшість правопорушень передбачені даним інститутом проводяться у формі приватного провадження, тобто захист своїх інтересів фактично перекладається на плеча самих суб'єктів господарювання, що у свою чергу також впливає на значний рівень латентності даної групи правопорушень. Для яскравого прикладу більш детально проаналізуємо статистичні дані щодо злочину передбаченого ст. 229 КК. Правопорушень, що мають склад злочину передбаченого ст. 229 КК (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування...) було зареєстровано лише 226 за 2016 рік і лише 36 з них були розглянуті в суді. Зазначимо, що відповідно до положень статті 477 КПК без заяви потерпілого не може бути розпочато досудове розслідування щодо даних правопорушень. На практиці ж основним суб'єктом виявлення визначеного злочину є споживач, що використовує такі товари, а не суб'єкт

підприємницької діяльності, що є власником знака, найменування тощо. Дане обмеження хоч і розвантажує органи Національної Поліції, однак реально позбавляє ефективного механізму захисту як споживача, що може зазнати шкоди через неналежного товаровиробника, так і самого суб'єкта-володаря [58, 59]. Дана статистика демонструє реальну непрацездатність наявного механізму захисту економіки України, що у подальшому лише погіршить економічний стан.

Крім проблем правозастосовчого характеру на даний момент існує проблема «несправедливості», що виникає при притягненні до кримінальної відповідальності за вчинення правопорушень в сфері підприємництва. В більшості випадків при вчиненні злочину в сфері підприємництва окрім фізичної особи також приймає участь і юридична особа, хоч опосередковано. В рамках сформованих норм кримінального законодавства існує реальний та дуже явно виражений дисбаланс прав та обов'язків юридичних осіб в рамках кримінальноправових відносин. Відповідно до ст.18 КК України суб'єктом злочину є лише фізична осудна особа, у той час як потерпілим, відповідно до ст.55 Кримінального процесуального кодексу України, може виступати як фізична особа, так і юридична особа.

3.2. Напрями вдосконалення законодавства про попередження правопорушень на підприємствах

Складається ситуація, що збитки завдані кримінальним правопорушенням юридичній особі мають бути відшкодовані, у той час як збитки завдані юридичною особою, що, зауважимо, має свій власний капітал, підлягають відшкодуванню особою яка діяла в інтересах юридичної особи і яку притягнуто до кримінальної відповідальності. Чи є даний підхід справедливим? На сучасному етапі розвитку правової реальності світу існує 3 моделі впровадження кримінальної відповідальності для юридичних осіб. Україна використовує модель, яка передбачає, що фізична особа єдине вираження суб'єкта злочину, оскільки юридична особа не має власної волі. Відповідно до даної моделі фізична особа реалізує власний злочинний умисел, а юридична особи є лише знаряддям,

а тому юридична особа піддається лише заходам кримінально-правового характеру. Закріплення даної моделі в Україні відбулось 23 травня 2013 року, Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», який вступив в силу з 1 вересня 2014 року, що по суті, частково впровадив дану модель притягнення до відповідальності юридичних осіб, закріпивши підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру. Законодавець встановив вичерпний перелік статей, які передбачають підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [31].

Однією з підстав, визначених в ст. 96-3 КК, є вчинення злочину уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи. До правопорушень, що підлягають застосуванню таких заходів було віднесено лише один злочин в сфері підприємництва, а саме ст. 209 КК, що не є логічним, оскільки під категорію дії «вчинених уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи» входять більшість діянь передбачених інститутом правопорушень в сфері підприємництва, а також правопорушень проти довілля та деякі злочини в сфері виробництва. Однак існують і окремі проблеми визначення суб'єкту злочину, через недосконалість правової техніки законодавця. Наприклад, при кваліфікації дій спеціального суб'єкта відповідно до ч. 3 ст. 206-2 КК. Проблема криється в тому, що незважаючи на значну деталізацію положень щодо потерпілих (організація, підприємство установа, у той час, коли можна використати термін юридична особа, що охоплює дану тріаду, або навіть більш широке поняття «суб'єкти господарювання») законодавець взагалі не надає пояснень щодо якої саме службової особи йде мова: службову особу потерпілого (юридичної особи), чи службову особу винної юридичної особи, яка протиправно придбаває таке 28 майно, або навіть про службових осіб, які беруть надають публічні послуги (зокрема нотаріусів). Для

більш наглядної демонстрації абсурдності ситуації наведемо статистику зібрану відповідно до даних Державного реєстру судових рішень. Отже в рамках кримінального провадження за 2015 рік лише до 38 юридичних осіб було використано заходи кримінально правового характеру визначені ст.96-6 КК, у той час коли «фігурантами» кримінально проваджень було 91 юридична особа, 2016 році 126 юридичних осіб зазнали заходів кримінального правового характеру з 196, а станом на 12.11.2017 року лише 64 юридичні особи піддавалися заходам кримінально-правового характеру з 117. Однак зазначимо, що для застосування даних засобів для всіх цих юридичних осіб підставою став п.3 ч.1 ст.96-3 КК: вчинення уповноваженою особою від імені юридичної особою будь-якого із правопорушень передбачених у статтях 258-258-5 КК.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Таким чином, на практиці наслідків для юридичної особи, що задіяна в злочинному діянні немає. Не є секретом той факт, що як правило особа, що притягається до кримінальної відповідальності є «учасником середньої ланки» і немає реальної можливості відшкодувати фактично завданих збитків державі та суспільству, таким чином відновлення справедливості не відбувається в рамках кримінального провадження, а тому було б доцільно розширити положення Розділу XIV-1 на всі злочини в сфері господарської діяльності для реалізації мети кримінального провадження та судочинства.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, ми прийшли до висновку, в Україні наявний механізм кримінально-правового механізму забезпечення кримінологічної безпеки підприємництва. На даному етапі розвитку наявна модель потребує ряд послідовних змін, що забезпечить ефективну боротьбу з наявними ризиками.

ВИСНОВКИ

Висновки роботи обумовлені результатами дослідження та відповідають поставленим завданням.

По-перше, дисциплінарний проступок на підприємстві відрізняється від інших видів правопорушень наступними особливостями: характером суспільних відносин, на які посягають проступки; об'єктом правопорушення, визначеного ступенем суспільної небезпеки; порядком застосування санкцій та суб'єктом, який визначає та накладає їх; правовими наслідками для правопорушника; строками застосування відповідальності. Таким чином, дисциплінарний проступок – це винне, протиправне діяння (бездіяльність), яке посягає на трудову дисципліну у відповідному організованому колективі (підприємство, установа) шляхом невиконання чи неналежного виконання своїх трудових обов'язків, за яке передбачене застосування дисциплінарних санкцій, що визначені у чинному законодавстві.

По-друге, адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Опис адміністративних правопорушень, що вчиняються в сфері підприємницької діяльності, міститься переважно в Кодексі України про адміністративну відповідальність, однак не лише в ньому. Зокрема, глава 5 розділу II Особливої частини КУпАП «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення» включає притягнення до адміністративної відповідальності, зокрема, за такі адміністративні правопорушення: порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм (ст. 42); заготівля, переробка або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції (ст. 42-2); виробництво, зберігання, транспортування або реалізація продуктів харчування чи продовольчої сировини, забруднених

мікроорганізмами та іншими біологічними агентами понад гранично допустимі рівні.

По-третє, злочини в сфері господарської діяльності — суспільно небезпечні діяння, передбачені КК, щодо учасників господарських відносин (держави, споживачів та інших суб'єктів господарювання) в сфері суспільного виробництва, спрямованого на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Таким чином, до злочинів в сфері господарської діяльності можна віднести діяння передбачені Розділі V (ст. 176, 177), Розділі VII, (окрім ст. 199, 200, 210, 211 та 233) Розділ VIII (здійсненні суб'єктом господарської діяльності в ході порушення порядку здійснення такої діяльності), Розділі X Розділ XI (ст. 276, 276-2, 281, 287 в аспекті здійснення господарської діяльності).

Організаційно-правові засади запобігання дисциплінарним правопорушенням нерозривно пов'язані з кадровою безпекою підприємства. Кадрова безпека — це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і загрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. На кадрову безпеку підприємств негативно впливає старіння кадрів, невідповідність їх знань і кваліфікацій сучасним швидкозмінним вимогам, відтік кадрів. Праця за сумісництвом також є негативним чинником, оскільки пов'язана з низькою віддачею працівника і можливим виходом конфіденційної інформації за межі підприємства. На сьогоднішній день ряд підприємств зіткнулися з проблемою зловживання працівниками службовим становищем, що негативно впливають на економічну безпеку підприємства. Мотивують працівників до здійснення протиправних дій особисті фінансові труднощі, неможливість задоволення власних життєвих потреб своїх та сім'ї, психологічна схильність працівника до зловживання службовим становищем, відсутність необхідного ділового клімату в колективі. Важливе значення також відіграють недосконалість системи управління діяльністю фірми, низька кваліфікація керівництва підприємства,

відсутність налагодженого контролю з боку керівництва за діяльністю персоналу, слабкий кадровий менеджмент.

Узагальнені висновки щодо організаційно-правових засад протидії адміністративним правопорушенням з урахуванням їх комплексного змісту (заходи профілактики, адміністративно-запобіжні заходи) свідчать про:

- 1) необхідність виявлення причин і умов, як загальних, так і конкретних, що впливають на вчинення адміністративних правопорушень;
- 2) доцільність збирання інформації щодо громадян, які схильні до вчинення протиправних дій чи бездіяльності, а також про вчинені, але не виявлені (латентні) адміністративні правопорушення, з метою проведення із суб'єктами, що їх вчинили, заходів профілактичного та адміністративно-запобіжного впливу;
- 3) необхідність внесення пропозицій щодо вдосконалення, заміни змісту статей чи нормативних актів, застосування яких у частині протидії адміністративним правопорушенням малоефективне.

Усунення виявлених умов, що сприяли вчиненню злочинів у сфері підприємницької діяльності здійснюється слідчим наступними засобами:

- а) притягненням до кримінальної відповідальності посадових осіб і службовців підприємств і банків, державних органів управління, контролюючих і правоохоронних органів;
- б) направленням подань про притягнення до адміністративної чи дисциплінарної відповідальності посадових осіб чи службовців, які вчинили відповідні правопорушення;
- в) направленням подань керівникам державних адміністрацій про численні порушення посадовими особами державних органів управління правив реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності;
- г) направленням подань у відповідні інстанції підприємницьких структур (правління, рада директорів тощо) з рекомендаціями про усунення обставин, що сприяли вчиненню розкрадання на конкретному підприємстві чи банку;

д) виступами слідчого з інформацією на зборах акціонерів про обставини, що сприяли вчиненню розкрадання і були пов'язані з необачливою поведінкою самих потерпілих.

Підсумовуючи вищесказане, варто підкреслити, що профілактична діяльність щодо запобігання правопорушень в сфері підприємницької діяльності дасть найбільший ефект тільки тоді, коли вона органічно поєднується з економічними, соціальними, правовими і організаційними заходами попередження правопорушень в масштабах країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербина В. Підстави виникнення охоронних правовідносин у трудовому праві / В. Щербина // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 5. – С. 8-13
2. Процевский А.И. Метод правового регулирования трудовых отношений / А.И. Процевский. – М.: Юридическая литература, 1972. – 287 с.
3. Монастирський С. Дисциплінарна відповідальність / С. Монастирський. – К.: Видавництво політичної літератури України, 1976. – 151с.
4. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник / В.І. Прокопенко. – Х.: Консум, 2000. – 480 с.
5. Венедиктов В.С. Юридична відповідальність у трудових правовідносинах: теорія і практика / В.С. Венедиктов – К.: НМК ВО, 1993. – 84 с.
6. Матіос А. В. Адміністративна відповідальність посадових осіб : монографія / А. В. Матіос. – К. : Знання, 2007. – 223 с.
7. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.
8. Гладун З. С. Державна політика охорони здоров'я в Україні (адміністративно-правові проблеми формування і реалізації) : монографія / З. С. Гладун. – Тернопіль : «Економічна думка», 2005 – 460 с.
9. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина Особлива: Курс лекцій / М. Й. Коржанський; ред.: М. Й. Коржанський. - К.: Атіка, 2001. - 542 с.
10. Бородин И.А. Основы психологии корпоративной безопасности. – М.: Высшая школа психологии, 2004. – 160 с.
11. Ткач А. А. Інституціональні основи ринкової інфраструктури : монографія / А. А. Ткач. – К. : ОІЕ НАНУ, 2005. – 294 с.
12. Тичи Н. Лидеры реорганизации: (из опыта американских корпораций) / Н. Тичи, М. А. Деванна. – М. : Экономика, 1990. – 204 с.

13. Основи економічної теорії: підручник / за заг. Ред. Д-ра екон. Наук, про. Л. С. Шевченко. – Х: Право, 2008. – 448 с.
14. Трудове право України: Академічний курс: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, З. Я. Козак та ін.; За ред П.Д. Пилипенка. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – 536 с. 129
15. Трудове право України: Підручник / За ред. Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева. – К.: Т-во «Знання», 2000. – 564 с.
16. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. (зі змін. та доповн.; ред. від 1 черв. 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
17. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
18. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122 (із змін. та доповн. ; ред. від 11 черв. 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
19. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.gbb.com.ua/regulations/8186/10462/460491/>
20. Конституція України: чинне законодавство станом на 10 серпня 2015 р.: офіц. текст. – К.: Алерта, 2015. – 80 с.
21. Закон України «Про Національну поліцію». – С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2015. – 84 с.
22. Закон України «Про Національну гвардію України»: чинне законодавство із змінами та допов. станом на 17 березня 2014 року (відповідає офіц. текстові). – К.: Алерта, 2014. – 20 с.

23. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 13 черв. 2013 року: (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2013. – 212 с.
24. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 5 січ. 2017 року: (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2017. – 312 с.
25. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 лист. 2016 року: (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2016. – 124 с. – (Кодекси України).
26. Закон України «Про державну службу» : чинне законодавство з 01.05.2016 р. (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2016. – 88 с.
27. Закони України : «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про асоціації органів місцевого самоврядування»: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 22 квіт. 2016 року: (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2016. – 116 с.
28. Закон України «Про Державне бюро розслідування» : чинне законодавство станом на 15 березня 2016 р.: (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2016. – 38 с.
29. Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод. – Донецк: Донецкий Мемориал, 2000. – 40 с.
30. Прогонюк Л.Ю. Поняття дисциплінарного проступку / Л.Ю. Прогонюк // Збірний наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». – Випуск № 12. – 2009. – С. 58-65.
31. Хуторян Н.М. Проблеми правового регулювання дисциплінарної відповідальності працівника у новому Трудовому кодексі України / Н.М. Хуторян // Держава і право: 36. наук, праць. – К., 2002. – Вип. 21. – С. 405-409.
32. Штанько А.О. Правопорушення: теорія і законодавча практика / А.О. Штанько // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – 2007. – Випуск 38. – С. 129-137.

33. Рудковський О. В. Динаміка розвитку досліджень корпоративного управління / О. В. Рудковський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 5. – Т. 2. – С. 31–36.
34. Тимків Я. І. Особливості та класифікація сучасних загроз національній та міжнародній безпеці / Я. І. Тимків // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. – 2006. – № 11 (31). – С. 176–183.
35. Андрушко А.В. Основні проблеми загальної дисциплінарної відповідальності у трудовому праві / А.В. Андрушко // Держава і право: 36. наукових праць. Вип. 37. – К. – 2007. – С. 371-377.
36. Угрюмова Г.О. Загальна характеристика дисциплінарної відповідальності і дисциплінарного проступку за українським трудовим правом / Г.О. Угрюмова // Право України. – 2005. – № 5. – С. 78-81.
37. Білявська О. Санкції в трудовому праві та їх особливості / О. Білявська // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 12. – С. 61-64.
38. Трудове право України: Підручник / За ред. Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева. – К.: Т-во «Знання», 2000. – 564 с.
39. Сыровотская Л.А. Ответственность за нарушение трудового законодательства / Л.А. Сыровотская. – М.: Юрид. лит., 1990. – 176 с
40. Смирнов В.Н. Внутренний трудовой распорядок на предприятии / В.Н. Смирнов. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1980. – 160 с.
41. Процевский А.И. Метод правового регулирования трудовых отношений / А.И. Процевский. – М.: Юридическая литература, 1972. – 287 с.
42. Монастирський С. Дисциплінарна відповідальність / С. Монастирський. – К.: Видавництво політичної літератури України, 1976. – 151с.
43. Самощенко И.С. Понятие правонарушения по советскому законодательству / И.С. Самощенко. – М.: Юридическая литература, 1963. – 286 с.
44. Гавриленко Д.А. Государственная дисциплина: сущность, функции, значение / Под ред. А.П. Шергина. – Минск: «Наука и техника», 1988. – 326 с.

45. Хуторян Н.М. Проблеми правового регулювання дисциплінарної відповідальності працівника у новому Трудовому кодексі України / Н.М. Хуторян // Держава і право: 36. наук, праць. – К., 2002. – Вип. 21. – С. 405-409.
46. Колпаков В. Адміністративна відповідальність / В. Колпаков // Вісник прокуратури. – 2003. – № 6. – С. 75-79.
47. Бельский К.С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура / К.С. Бельский // Государство и право. – 1999. – № 12. – С. 12-20.
48. Співак М. В. Правове регулювання адміністративної відповідальності в галузі охорони здоров'я населення : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Марина Вікторівна Співак ; Нац. акад внутр. справ України. – К., 2010. – 16 с.
49. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко [та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.
50. Левенець Ю. О. Поняття та ознаки адміністративного правопорушення в галузі стандартів якості та безпеки продуктів харчування / Ю. О. Левенець // Вісник Академії митної служби України.– 2010. – № 2. – С. 59–65. – (Серія : Право).
51. Стеценко, С. Г. Адміністративне право України : навчальний посібник / С. Г. Стеценко. – К. : Атіка, 2009. – 640 с.
52. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина Особлива: Курс лекцій / М. Й. Коржанський; ред.: М. Й. Коржанський. - К.: Атіка, 2001. - 542 с.
53. Перепелиця А.І. Нове в кримінальному законодавстві про відповідальність за госпо-ються злочину (коментар до чинного законодавства) // Ваги Феміди. - 2000. - № 4. - с. 62-78.

54. Основи економічної теорії: підручник / за заг. Ред. Д-ра екон. Наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х: Право, 2008. – 448 с.
55. Статут Київського міського громадського формування з охорони громадського порядку і державних кордонів. – К.: Український центр духовної культури, 2003. – 20 с.
56. Баганець О. Криміногенна ситуація в Україні: як змінився її стан протягом 2016 року (в порівнянні з минулими роками) / Олексій Баганець // Юридичний вісник України. – 2017. – № 9 (1129). – 3–9 березня.
57. Борзенкова К. С. Оценка экономического потенциала предприятия и повышение его использования : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. экон. наук. : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством»/ К. С. Борзенкова. – Белгород, 2003. – 24 с.
58. Боровик М. В. Управління соціальним розвитком промислових підприємств : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / М. В. Боровик. – Х., 2005. – 22 с.
59. Боровиков В. Statistica. Искусство анализа данных на компьютере : монография / В. Боровиков. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 688 с.
60. Бороненкова С. А. Управленческий анализ / С. А. Бороненкова. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 384 с.
61. Судакова О. І. Стратегія забезпечення належної економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. І. Судакова, Д. В. Гречко, А. В. Шкурупій. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.html.
62. Судоплатов А. П. Безопасность предпринимательской деятельности : практ. пособ. / А. П. Судоплатов, С. В. Лекарев. – М. : ОЛМА- ПРЕСС, 2001. – 382 с.
63. Супрун Н. А. Генеза акціонерного підприємництва в роботах українських економістів другої половини ХІХ – початку ХХ століття : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.01.04 / Н. А. Супрун; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 423 с.

64. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособие / Ю.П. Сурмин. – К. : МАУП, 2003. – 368 с.
65. Рудковський О. В. Діагностування узгодженості інтересів в системі корпоративного управління / О. В. Рудковський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 1. – Т. 4. – С.180–185.
66. Рудковський О. В. Економічна безпека корпоративного підприємства як об'єкт управління / О. В. Рудковський // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – 2014. – № 13. – С. 339–344.
67. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах : монографія / В. Ю. Богданович, А. І. Семенченко, Ю. В. Єгоров [та ін.]. – К. : Вид-во «Кий», 2007. – 370 с.
68. Ткач А. А. Інституціональні основи ринкової інфраструктури : монографія / А. А. Ткач. – К. : ОІЕ НАНУ, 2005. – 294 с.
69. Борисова В. І. До чинників, що характеризують цивільне право України як галузь приватного права / В. І. Борисова. – С. 110–111.
70. Бородин И.А. Основы психологии корпоративной безопасности. –М.: Высшая школа психологии, 2004. – 160 с.